

УДК 330.366+339.92(477)

JEL Classification: E27, F15, O10

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-3.95.03>

Андрій Верстяк, д.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,

Оксана Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У статті розглядаються фінансово-інвестиційні механізми, які є основою забезпечення сталого еколого-економічного зростання України в умовах євроінтеграції та післявоєнної відбудови. Актуальність дослідження визначається складною економічною ситуацією в країні, необхідністю відновлення пошкодженої інфраструктури, а також потребою у переході до більш екологічно чистої та стійкої моделі економічного розвитку.

Економічний та екологічний прогрес України суттєво постраждав через російське вторгнення, яке спричиняє як негайні, так і довгострокові негативні наслідки для здоров'я людей та екосистем, а також гальмує сподівання на створення «зеленої» та соціально-відповідальної економіки в Україні. Проблематика охоплює питання дефіциту фінансових ресурсів для впровадження проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності, захист навколишнього середовища, розвиток «зеленої» економіки й вдосконалення інфраструктури, що потребує залучення інвестиційних ресурсів із міжнародних і національних джерел. У контексті інтеграції з Європейським Союзом важливим аспектом стає узгодження фінансових механізмів із європейськими екологічними стандартами та принципами сталого розвитку.

Мета статті – дослідження та обґрунтування фінансово-інвестиційних механізмів, які сприятимуть сталому еколого-економічному зростанню України в умовах євроінтеграції та повоєнної відбудови. **Методологія.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою загальнонаукових методів дослідження, а саме аналізу, систематизації та узагальнення. Методологічну основу дослідження складають логічно-діалектичні методи наукового пізнання, методи системного аналізу, а також спеціальні методи – аналізу та синтезу.

Результати. У статті досліджено використання фінансових ресурсів і залучення інвестицій, які забезпечують екологічно-економічний розвиток України. Висвітлено

спеціалізовані механізми і підходи, що враховують особливі вимоги сталого розвитку й ефективного використання природних ресурсів. Розглянуто напрями видатків бюджету на охорону навколишнього середовища, структуру бюджету за видатками. **Практичне значення.** Запропоновано фінансово-інвестиційні механізми забезпечення еколого-економічного зростання: секторально-галузева модель. **Перспективи подальших досліджень.** Подальші дослідження передбачають вивчення можливостей співпраці з міжнародними фінансовими організаціями для створення спеціальних фондів або кредитних ліній на підтримку екологічних проєктів і відновлення критичної інфраструктури.

Ключові слова: еколого-економічний розвиток, сталий розвиток, інтеграція, соціальний, економічний розвиток.

Кількість джерел: 10; кількість рисунків: 1, кількість таблиць: 1.

Andrii Verstiak, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

Oksana Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Chernivtsi Institute of Trade and Economic of SUTE, Chernivtsi

MECHANISMS FOR ENSURING SUSTAINABLE ECOLOGICAL AND ECONOMIC GROWTH OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION AND POST-WAR RECONSTRUCTION

Summary

The article examines financial and investment mechanisms that form the foundation for ensuring sustainable ecological and economic growth in Ukraine in the context of European integration and post-war reconstruction. The relevance of this research is defined by the complex economic situation in the country, the need to restore damaged infrastructure, and the transition to a more environmentally friendly and sustainable model of economic development.

Ukraine's economic and environmental progress has been severely impacted by the Russian invasion, which has caused both immediate and long-term negative effects on public health and ecosystems. This invasion also hinders hopes for establishing a "green" and socially responsible economy in Ukraine.

The article explores the use of financial resources and the attraction of investments that support Ukraine's ecological and economic development. It highlights specialized mechanisms and approaches that address the specific

requirements of sustainable development and the efficient use of natural resources. The study also examines budgetary expenditure areas for environmental protection and the budget structure by expenditure categories.

The issues addressed include the shortage of financial resources for projects aimed at increasing energy efficiency, environmental protection, developing the "green" economy, and improving infrastructure, all of which require investment from both international and national sources. In the context of integration with the European Union, an important aspect is aligning financial mechanisms with European environmental standards and sustainable development principles.

Keywords: ecological-economic development, sustainable development, integration, social, economic development.

Number of sources – 10, number of tables – 1, number of drawings – 1.

Постановка проблеми. Для України, яка знаходиться на шляху євроінтеграції та післявоєнної відбудови, забезпечення сталого еколого-економічного зростання є критично важливим завданням. Успішний перехід до більш стійкої моделі розвитку стикається з низкою значних викликів. Основними бар'єрами залишаються обмежені можливості фінансування екологічно орієнтованих проектів, нестача інвестицій для оновлення інфраструктури, а також недостатній рівень підтримки наукових досліджень та інновацій. Серед інших проблем виділяється нестабільність управління та обмежений доступ до сучасних технологій, які є необхідними для підвищення конкурентоспроможності країни в європейському економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базою для наукового дослідження слугували роботи вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, що вивчають цю проблематику. Зокрема, можливості використання сонячної енергії в рамках циркулярної економіки досліджували О. Вдовічена, С. Башлай, В. Нагорний [1]. В. Глухова у своїх роботах розкриває фінансово-інвестиційні механізми забезпечення еколого-економічного зростання України в умовах повоєнної відбудови [3]. А. Вдовічен та О. Вдовічена [5] наголошують на важливості адаптації до глобальних викликів і розробки комплексних заходів для забезпечення стійкості та зростання економіки України. М. Савісько [7], В. Голян [8], А. Конеченков [9] аналізують статистичні дані екологічної ситуації в Україні.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Мета статті – висвітлити ключові фактори, що впливають на еколого-економічний розвиток у контексті інтеграції в європейські структури. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: дослідити різноманітні стратегії, що сприяють входженню в європейські структури; розглянути роль фінансування в контексті європейських структур; оцінити, як політичні й економічні аспекти впливають на забезпечення екологічно-економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення екологічно-економічного зростання є важливою складовою сталого розвитку країни. Однак повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до нових викликів, що вимагають розподілу ресурсів між обороною та іншими сферами. На сьогодні оборона є пріоритетом, через що в 2022 році військові витрати України досягли 44 млрд дол. США, що на 640% більше, ніж у попередньому році [1]. Проте важливо зазначити, що сталий еколого-економічний розвиток має стратегічне значення, і навіть за умов обмеженого фінансування необхідно розробляти й упроваджувати ефективні фінансово-інвестиційні механізми для забезпечення сталого еколого-економічного зростання, особливо в контексті повоєнного відновлення України. Раціональне використання фінансових ресурсів та залучення інвестицій є ключовими інструментами для підтримки екологічно-економічного розвитку України навіть у найскладніших умовах війни.

На відміну від інших сфер, фінансування еколого-економічного зростання передбачає впровадження спеціалізованих механізмів і підходів, що враховують особливі вимоги сталого розвитку й ефективного використання природних ресурсів і включають:

- розподіл бюджетних ресурсів, оскільки бюджетна алокація відображає пріоритети держави (важливо забезпечити належний розподіл коштів між різними сферами включно з екологією, що може передбачати перерозподіл фінансових ресурсів для підтримки екологічно чистих ініціатив);

- розробка та впровадження спеціалізованих фінансових інструментів: зелені інвестиційні фонди, зелені облігації тощо;
- державне стимулювання для залучення інвестицій у зелені технології та ініціативи, що включає податкові знижки, пільги або спеціальні державні програми для підтримки екологічних підприємств і проектів;
- партнерства з приватним сектором для залучення приватних інвестицій у зелені проекти;
- екологічні платежі за спеціальне природокористування й інші екологічні платежі;
- цільове використання фінансових ресурсів;
- фінансування досліджень, інновацій та впровадження нових технологій.

Проте в цьому контексті варто підкреслити висновки дослідження В. Глухової, яка стверджує, що в умовах глобальних викликів і суттєвих внутрішніх диспропорцій сфера так званих екологічних фінансів характеризується низкою проблем:

- незадовільний стан фінансування сфери охорони довкілля;
- невиконання планових показників бюджетних програм;
- обмеженість фінансових ресурсів і зміни в пропорціях розподілу екоподатку;
- низька ефективність використання коштів на природоохоронні заходи [3].

Початок війни в Україні створив нові виклики й зміни у фінансуванні екологічних програм, оскільки кризова ситуація і перегляд бюджетних пріоритетів суттєво вплинули на розподіл фінансових ресурсів і заплановану діяльність у цій галузі.

Видатки держбюджету на оборону станом на червень 2023 року складала 52,75% і вони будуть збільшуватись, щойно з'являтиметься можливість дофінансування його потреби [6]. Однак, варто підкреслити, що згідно з даними [7], кошти макрофінансової міжнародної допомоги спрямовуються в загальний фонд бюджету, звідки фінансуються всі витрати, а також є домовленість з ЄС, що їхні кошти йдуть на гуманітарні потреби і не витрачаються на фінансування сфер безпеки й

оборони. Незважаючи на наявність суттєвої міжнародної допомоги, вона спрямована на соціальні видатки, а не еколого-економічні аспекти, а отже частка видатків на охорону навколишнього природного середовища є найменшою і склала 0,12% (рис. 1).

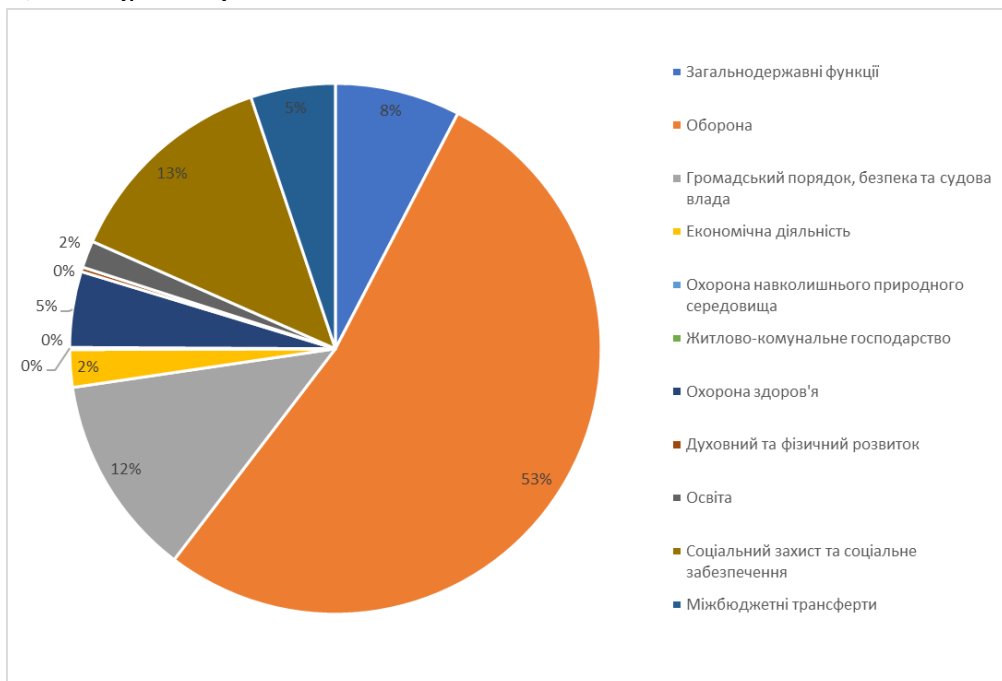

Рис. 1. Структура бюджету за видатками, січень-червень 2023 р.*

*Джерело: [4].

Для порівняння: у 2018 році держави-члени ЄС витратили близько 2% ВВП [8] на заходи, спрямовані на збереження довкілля. Рівень видатків майже не зазнає значних змін з року в рік та в довоєнний період складав близько 0,5%. Аналогічна ситуація спостерігається і для місцевих бюджетів.

Низький рівень витрат на охорону навколишнього середовища пов'язаний з декількома причинами:

- обмеження фінансових ресурсів, що пов'язані зі складною соціально-економічною ситуацією та воєнними діями;
- акценти й перевага інших секторів, зокрема оборона;
- недостатній рівень екологічної свідомості суспільства й влади;

- ефективне фінансування охорони довкілля може вимагати довгострокового планування та координації уряду з різними галузями, адже якщо відсутній механізм ефективного планування, це може призвести до недостатнього розподілу коштів для охорони навколишнього середовища;
- низька ефективність використання коштів;
- політична воля та суспільна ситуація.

Аналіз сучасних обставин та активні бойові дії в Україні вказують на потребу збільшити фінансування екологічних ініціатив та проєктів, а також створити дієві механізми та інструменти для їх реалізації.

Потреба у сталому еколого-економічному зростанні в умовах повоєнної відбудови держави та євроінтеграції становить пріоритетний напрям державної політики. Україна стикається з викликами, пов'язаними з відновленням економічної інфраструктури, мінімізацією екологічних ризиків та адаптацією до стандартів Європейського Союзу (ЄС). Стійкий розвиток передбачає досягнення економічного зростання при збереженні природних ресурсів та забезпеченні соціального добробуту населення.

У цьому контексті особливого значення набуває розробка ефективних механізмів, що сприяють інтеграції еколого-економічних стратегій в загальнодержавні програми відбудови. Основна увага має бути зосереджена на оптимізації використання природних ресурсів, впровадженні енергоефективних технологій та створенні інституційних передумов для сталого зростання.

Невід'ємною частиною сталого еколого-економічного зростання України в умовах євроінтеграції та повоєнної відбудови є дослідження механізмів його забезпечення, а саме:

1. Інституційні механізми. Розробка національних стратегій: інтеграція екологічної складової в усі рівні державної політики. Реформа системи управління природними ресурсами: впровадження прозорих механізмів регулювання та контролю. Стимулювання інвестицій: залучення іноземних та внутрішніх інвестицій у зелені технології та відновлювальні джерела енергії.

2. *Технологічні інновації*. Енергоефективність: впровадження сучасних технологій у промисловості, транспорті та житлово-комунальному господарстві. Цифровізація економіки: використання цифрових рішень для моніторингу й управління екологічними процесами.

3. *Фінансові інструменти*. Зелені облігації: випуск державних цінних паперів для фінансування екологічно чистих проєктів. Гранти та кредити: підтримка підприємств, що впроваджують екологічні інновації.

Невід'ємною складовою аналізу є певні фінансово-інвестиційні механізми (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансово-інвестиційні механізми забезпечення еколого-економічного зростання: секторально-галузева модель*

<i>Підприємство</i>	<i>Група/сектор</i>	<i>Галузь</i>
<i>Механізми</i>		
- власні фонди для розвитку та інвестування; - «зелене» кредитування та екологічне фінансування; - спільне фінансування екологічних проєктів із партнерами; - субсидії для підтримки екологічних заходів; - дотації для реалізації екоініціатив; - інвестиційні програми та фонди, зокрема міжнародні	- створення спільних фондів (розвитку) з метою фінансування масштабних і більш впливових екологічних проєктів; - релізація спільних інвестиційних проєктів, вигідних для всіх учасників процесу; - фінансування державних та міжнародних організацій; - секторальні внески	- ініціалізація державою процесу стягнення з рф втрат від війни в окремих галузях; - торгівля квотами викидів; - екологічні податки й збори; - публічно-приватні партнерства з метою реалізації інвестиційних проєктів; - урядові гранти та субсидії

*Джерело: авторська розробка.

У контексті аналізу фінансового забезпечення еколого-економічної модернізації підприємств важливо враховувати досвід інших країн. Так, у країнах ЄС таке фінансування

здійснюється шляхом залучення коштів і ресурсів з фондів ЄС, державної допомоги від надходжень екологічних податків, а також звільнення від податків [8]. ЄС надає фінансову допомогу своїм членам через два головних фонди: Фонд згуртування (Cohesion Fund) та Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) [8]. Фонд згуртування сприяє державам-членам ВВП з нижчим ніж 90% середнього показника ЄС у зменшенні економічної й соціальної нерівності та сприяє сталим зусиллям у напрямі сталого розвитку. Один із важливих векторів фінансування включає екологічні аспекти, зокрема проекти, пов'язані з енергетикою та транспортом, що сприяють екологічному збереженню: раціональне використання енергії, використання відновлюваних джерел енергії, розвиток залізничного транспорту, поширення мережі громадського транспорту тощо.

Яскравим прикладом є досвід Польщі, де діє система фондів нагромадження та розподілу екологічних оплат [9]. Ці фонди акумулюють більше 90% від усіх платежів, пов'язаних з використанням природних ресурсів і санкцій за забруднення навколишнього середовища, а також оплати від отримання прибутку від продажу парникових квот. 100% зібраних коштів із цих фондів спрямовується виключно на фінансування заходів з охорони природи, як на національному рівні, так і на рівні підприємств.

Враховуючи євроінтеграційний контекст України, на сьогодні потужним інструментом секторального фінансування має бути допомога ЄС. Однак дослідники відзначають малу кількість секторальної бюджетної підтримки. За офіційними даними, під час отримання міжнародної технічної допомоги від ЄС, основний акцент зосереджений на таких галузях: урядування та громадянське суспільство (які отримують найбільший обсяг допомоги) та регіональний розвиток (що займає друге місце за обсягами допомоги).

Висновки. Забезпечення сталого еколого-економічного зростання України потребує комплексного підходу, що включає інституційні реформи, впровадження інноваційних технологій та фінансову підтримку. Євроінтеграція виступає важливим

фактором стимулювання сталого розвитку та відбудови економіки на основі екологічних стандартів і сучасних технологій. Отже, наявність ефективних механізмів фінансування на секторально-галузевому рівні є важливим чинником для забезпечення екологічно сталого розвитку. На рівні підприємства, групи підприємств і галузей розглядаються різні підходи, які орієнтовані на максимізацію ефективності використання фінансових ресурсів для реалізації екологічних ініціатив. Підприємства можуть використовувати внутрішні інвестиції, зелені кредити, групи підприємств можуть створювати спільні фонди, а галузі мають можливість сприяти розвитку екологічних технологій через екологічні інвестиційні фонди й інші інструменти. Необхідність постійного удосконалення та адаптації цих механізмів під впливом змін у суспільстві, економіці та екологічних викликах підкреслює важливість інноваційних підходів та використання досвіду кращих практик, зокрема з європейського контексту.

Список використаних джерел:

1. Вдовічена О. Г., Башлай С. В., Нагорний В. В. Сталість ресурсів та відновлювальна енергія: шляхи до зеленої економіки. *Наукові перспективи*. 2023. №11(41). С. 461-473. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-461-473](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-461-473)
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 09.07.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 03.09.2024).
3. Глухова В. І. Екологічні фінанси України в умовах сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. №5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.72
4. Open budget. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 03.09.2024).
5. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Триєдиний вектор стабілізації економіки України в умовах неконтрольованих глобальних викликів. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці, 2020. Вип. I-II (77-78). Економічні науки. С. 12-30.
6. Економічна правда. Рекордні витрати на армію у 2023 році. Що збирається робити уряд? URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/03/20/698184/> (дата звернення: 05.09.2024).
7. Савісько М. Скільки та на що закладено у бюджеті 2020 для покращення екологічної ситуації в Україні? URL: <https://voxukraine.org/skilki-ta-na-shho-zakladeno-u-byudzheti-2020-dlya-pokrashhennya-ekologichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini> (дата звернення: 01.09.2024).
8. Голян В. Екологічне благополуччя України: фінансувати, не можна заборонити. URL: https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/ekologichne-blagopoluchchya-ukrayini-finansuvati-ne-mozhna-zaboroniti-348163_.html (дата звернення: 01.09.2024).

9. Конеченков А. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL: https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny#_ftn27 (дата звернення: 03.09.2024).

References:

1. Vdovichena, O.H., Bashlai, S.V., Nagorny, V.V. (2023). Sustainability of resources and renewable energy: paths to a green economy. *Naukovi perspektyvy [Scientific perspectives]*, no. 11(41), pp. 461-473. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-461-473](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-461-473) (in Ukr.).

2. *On environmental protection*, Law of Ukraine of 09.07.2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (Accessed 03.09.2024) (in Ukr.).

3. Hlukhova, V.I. (2022). Environmental finance of Ukraine in the context of sustainable development. *Efektivna ekonomika [Effective economy]*, no. 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.72 (in Ukr.).

4. Open budget. State budget web portal for citizens. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (Accessed 03.09.2024) (in Ukr.).

5. Vdovichen, A.A., Vdovichena, O.H. (2020). Triune vector of stabilization of the economy of Ukraine in conditions of uncontrolled global challenges. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu [Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute]*, issue I-II (77-78), pp. 12-30 (in Ukr.).

6. Economic Truth. Record spending on the army in 2023. What is the government going to do? Available at: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/03/20/698184/> (Accessed 05.09.2024) (in Ukr.).

7. Savisko, M. How much and what is allocated in the 2020 budget to improve the environmental situation in Ukraine? Available at: <https://voxukraine.org/skilki-ta-na-shho-zakladeno-u-byudzheti-2020-dlya-pokrashhennya-ekologichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini> (Accessed 01.09.2024) (in Ukr.).

8. Golyan, V. Ecological well-being of Ukraine: financing cannot be prohibited. Available at: https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/ekologichne-blagopoluchchya-ukrayini-finansuvati-ne-mozhna-zaboroniti-348163_.html (Accessed 01.09.2024) (in Ukr.).

9. Konechenkov, A. The renewable energy sector of Ukraine before, during and after the war. Available at: https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny#_ftn27 (Accessed 03.09.2024) (in Ukr.).